

Prof. Dr. Friedrich Anton Kolenati*

Ivo FLASAR

Regionální muzeum v Teplicích, Zámecké náměstí 14, CZ-415 01 Teplice, Česká republika

Prof. Dr. Friedrich Anton Kolenati. Friedrich Anton Kolenati (1812–1864) was a Czech physician, naturalist and traveller. Born in Prague he worked in Russia (1842–1846) as an assistant zoologist at the Academy of St. Petersburg. During this time he made several expeditions to Caucasus. He returned to Prague in 1846 and worked at the university as an assistant professor of medically-pharmaceutical zoology, botany and crystallography. He founded Lotos, a natural history association and publishing house which survived him and existed until 1945. In 1849 Kolenati moved to Brno where he was appointed a full professor of natural history at the technical university. He held this post until his death. Kolenati devoted much of his last years to the zoological and botanical research of Mt. Praděd (Altvater) and environs in the then Austrian Silesia. He lost his life at an excursion to Praděd and is buried at the cemetery of a near-by village of Malá Morávka. Kolenati was never active as physician but he was one of the greatest natural historians of his time. No doubt he was the greatest personality in natural history at the middle of 19th century in Bohemia and Moravia. The paper gives a full bibliography of Kolenati arranged according to the years when his works were published. He spoke and wrote several languages but his mother tongue was Czech and one of his papers on bee-keeping was written in Czech. His main fields of study concerned zoology, botany, mineralogy, geology and geography. In zoology he made research in entomology, arachnology and chiropterology. He was a leading personality of his time in the study of bats and bat parasites. Unfortunately, and from unknown reasons, zoological and botanical collections of Kolenati were lost. Neither exists a full collection of Kolenati's papers and books. However, many zoological and some other papers by Kolenati are kept in the library of the Department of Zoology and Ecology, Faculty of Science, Masaryk University in Brno. As an appendix to the paper by I. Flasar, J. Gaisler deals with the major work on bats published by Kolenati, his Monograph of European Chiroptera (Monographie der europäischen Chiroptern). Kolenati recognized 234 chiropteran species in the world and 29 in Europe. Some of the taxa described by him are still valid for subgenera of bats and *Hypsugo* Kolenati, 1856 was placed as a generic name for *H. savii* (instead of *Pipistrellus*) of each other by Henri Menu and Ivan Horáček. Although it is difficult to estimate if Kolenati's heritage is more important to the present chiropterology, entomology, arachnology or any of the non-zoological disciplines he was engaged in, he stands as a scientist who outstripped the study of bats by nearly a century.

F. A. Kolenati, biography, bibliography

* s redakčními úpravami, abstraktem a závěrečným doplňkem je zde přetištěn starší nedostupný článek (*Práce odboru přírodních věd Vlastivědného ústavu v Olomouci*, 5: 1–27, 1965) u příležitosti 185. výročí narození F. A. Kolenatiho, a prvního udělení cen F. A. Kolenatiho, udělované Výborem ČESON jedenkrát ročně pracovníkovi mladšímu 35 let.

1812–1842 mládí a studie v Praze

F. A. Kolenati se narodil v Praze 12. dubna 1812 (v matrice fary sv. Mikuláše na Malé Straně (Sig. N 14, Folio 437) je datum křtu 17. dubna 1812. Tedy narodil se v dubnu, nikoliv v srpnu, ani v roce 1813 jak bývá nesprávně uváděno). Zájem o přírodní vědy měl již v 10 letech, kdy se projevil jako sběratel a milovník přírodnin. Studoval medicínu na pražské universitě, kde byl promován roku 1836. Poté se věnoval krátký čas lékařské praxi. Především však soukromě studoval entomologii a netopýry. Později se stal asistentem v Lehrkanzel der Botanik pražské university. V této době také podnikl několik přírodovědeckých cest, hlavně na Šumavu a do rakouských Alp. Několikrát zajel i do Německa, kde se seznámil s Dr. Karl Kochem, profesorem botaniky na universitě v Jeně.

1842–1846 pobyt v Rusku

Počátkem roku 1842 odjel Kolenati do Petrohradu, kde se stal asistentem zoologie petrohradské akademie věd. Odtud později odjíždí na výzkumné cesty na Kavkaz. K těmto účelům si pořídil zvláštní vůz, který sloužil k zpracování a ukládání nasbíraného přírodovědeckého materiálu během cesty, skladování cestovních potřeb, proviantu, byl vhodný i k přenocování, poněvadž byl zajištěn proti obtížnému hmyzu. Na cestách byl tažen poštovními „trojkami“. Kolenati nejprve prozkoumal povodí dolního Donu a jeho ústí u Rostova. Podnikl parníkem cestu přes Azovské moře do Taganrogu. Počátkem května 1843 přibyl do Stavropolu. Pak se přeplavil i s vozem přes řeku Kubáň, odkud se zúčastnil bitvy s Čerkesy. 20. června 1843 odpoledne dorazil do Vladikavkazu a odtud se dostal v červenci do Tiflisu. Zde pobyl delší dobu a podnikal výzkumné cesty po okolí. Navštívil i město Nucha, centrum hedvábnictví. V září provedl první průzkum hory Kazbek, kde lovil kozorožce a jinou horskou zvířenu. Přezimoval v Elisabetpolu od listopadu 1843 do května 1844. Odtud se vypravil k druhé expedici na Kazbek. Vrcholem Kazbeku 5047 m dosáhl, doprovázen místními průvodci, ve dnech 11.–14. srpna 1844. Pravděpodobně koncem roku 1844 se vrací zpět do Petrohradu.

Na svých kavkazských cestách se setkal se svým přítelem prof. Dr. Karl Kochem z Jeny, který s Dr. Rosenem, jazykovědcem z Berlína, cestoval po Kavkaze. Během cesty sesbíral Kolenati přes 12 000 kusů rostlin, 104 kusy savců, 217 ptáků, 46 plazů, 90 měkkýšů a 1425 druhů hmyzu v 30 000 exemplářích a kolekci minerálů. Entomologický materiál z valné části zpracoval již v Petrohradu a zbytek po návratu v Praze. Výsledky uložil v mnohých pojednáních.

Některé skupiny předal k zpracování jiným autorům. Tak Phanerogamy zpracoval C. A. Meyer, Cryptogamy J. A. Weinmann, Orthoptera Fischer von Walheim, Diptera Gimmerthal. Během cesty si všiml i národopisu, chovu domácích zvířat a pěstování plodin. Zvláště se zajímal o hedvábnictví, lov pijavky lékařské, pěstování vinné révy a o místní lékařství. V Petrohradě setrval až do roku 1846.

1846–1849 opět v Praze

V roce 1846 se vrátil z Petrohradu do Prahy. V prvním roce po návratu provozoval asi lékařskou praxi a hlavně se věnoval zpracování kavkazských materiálů.

Rok 1848 je pro něj velmi významný – habilitoval se na pražské universitě jako soukromý docent speciální a medicíně-farmaceutické zoologie, botaniky a krystalografie, založil studentský přírodovědecký spolek Lotos (tento existoval do roku

Obr. 1. F. A. Kolenati, snímek asi z období jeho cest po Rusku (1842–1846).
Fig. 1. F. A. Kolenati, probably at the time of his travelling in Russia (1842–1846), a photograph.

1945), byl zvolen za člena Královské české společnosti nauk (2. ledna), vstoupil za člena studentských legií jako příslušník kohorty lékařské fakulty a konečně byl za bouřlivých červnových dnů pro své styky s cizinou 14 dnů vězněn na Hradčanech. V téměř roce se zúčastnil deputace do Vídně – „...divili se tam, vidouce ruský řád na kabátě akademické legie...“ (Rittersberg 1851, p. 194).

Nejcennějším pramenem k poznání jeho charakteru, názorů, odborných styků s cizinou a událostí v roce 1848 jsou vzpomínky *Dr. Kolenati's naturhistorische Reise nach Hradschin* otiskované na pokračování v časopise *Slawische Centralblätter* (1848). Zkráceně podávám jejich obsah.

V pátek 17. června 1848 v 6 hodin večer seděl Kolenati v hostinci „Beim Steinitzel“ na Malé Straně jako předseda Lotosu (schůzovní den), aby zvěděl, jak kdo v těchto bouřlivých dnech pomýšlí na vědu. Po hodině, kdy nikdo nepřicházel, se vrací domů. V Tomášské ulici se k němu přidružili tři civilisté, kteří ho na Malostranském náměstí předali kolemjdoucímu důstojníku k zajmutí. V doprovodu šesti granátníků byl zaveden na Hradčany. Mezitím potkal známého, kterého žádal o zpravení rodiny. Tento v pravý čas vyřídil zprávu rodině, poněvadž vojáci, kteří přišli Kolenatiho zajmout do bytu, prohledávali dům.

Na strážníci vítán Kolenati poznámkami: „Ein russischer verkleideter Prinz, der hier König werden wollte“, „Aha, wieder ein Student von der Swornost“ nebo pokřikováním vojáků: „Schießt ihn tod!“ Pak byl zaveden k hraběti Thunovi. Zde byl dokonce označován: „Sie sind mir eben als Hauptbarikaden-Anführer angezeigt“. (Mezitím je slyšet z města palbu děl). Po vysvětlení a rozmluvě u hraběte Thuna scházel dolů se schodů a potkal generála Windischgrätze. Tento si všimnul jeho legionářské čepice a ptal se, co je zač. Kolenati: „Ich sei dr. Kolenati, sei böswillig arrestiert worden und Graf Thun habe mich frei gelassen.“ Po odchodu Windischgrätze ho obklopili důstojníci se slovy: „Sie sind nicht frei, Graf Thun hat ißt nicht zu sagen, alle Civillstellen unterliegen dem Militär, den Augenblick ist die Stadt in Belagerungszustand erklärt, das Standrecht ist Publiciert und Sie werden morgen zeitlich fünf kriegsrechtlich erschossen!“ – Kolenati zůstal klidný. Často vstával smrti vstříc na svých cestách Kavkazem. Jen žádal jako poslední přání o opětné slyšení u hraběte Thuna, ale marně, neboť ten se omlouvá, že v období stavu obležení nemá žádné moci. (Stav obležení trval do 18. července).

Pak byl zaveden přes nádvoří, za pokřiku okolních vojáků: „Schlagt oder schießt ihn tod!“ do vězení (Zwangs-Arbeits-Haus). Zde musil odevzdat osobní věci: nechce vydat ruská vyznamenání a prsteny, jedině prý hraběti Thunovi osobně. Ve vězení přemýšlí o příčinách zajmutí. – Nad svými nepřáteli ze sboru, mezi svými kolegy, kteří mu závidí docenturu ze tří předmětů, o přítulnosti studentů, o příhodách při uzavřeném malostranském přívoze v pondělí velikonoční, o návštěvě vězňů v újezdských kasárnách, o událostech kolem luzou zničeného Karolina. Při žádosti o konkurs do Insbruku a Graze byl sekretář gubernia proti.

Příští den mu byla povolena návštěva otce. Doma byly zprávy, že prý byl zastřelen. Piše domů dopis a půjčuje si knihy od velitele věznic.

18. června požádán dvěma důstojníky o klíč k svému psacímu stolu. Potom mu byla povolena návštěva manželky, která mu sděluje průběh dopolední prohlídky jeho dopisů a spisů. Přinesla nějaké knihy a Meerovu knihu „Gulat und Tschadra“. – Kolenati si nedovede vysvětlit příčiny uvěznění, vždyť: „Bei einem Naturforscher, wenn er den Namen eines solchen verdient, werdet Ihr immer die liberalsten Ideen, viele Bücher, wenig Geld, aber nie eine politische Correspondenz“.

20. června byla manželka prosit u generála Windischgrätze, ale marně. Navíc Kolenatimu zakázány návštěvy bez povolení z hradu.

21. června se obrátila na lidštějšího generála Wallmodena. Jeho adjutant ji doprovodil do vězení. Přitomný cenzor Freisleben před nimi vyhrožuje Kolenatimu pro jeho buřičské řeči. Snad měl na mysli, poznamenává Kolenati, vstupní řeč docentskou, nebo uvítací řeč v Lotosu pro J. E. Purkyně.

22. června má oznámeno, že bude mít výslech. Je dokonce v podezření, že je jedna ruka s ruským carem. Zkoumal, zda snad níže uvedené příčiny by mohly dát podnět k této domněnce:

1. protože byl 5 let v Rusku, kde konal nákladné cesty, aniž dostal od rakouské vlády groše?
2. protože z patriotismu nezůstal v Rusku, na cestách navštěvoval cizí university a akademie a stýkal se s vynikajícími učiteli, jen aby vlasti prospěl?
3. protože je členem mnoha ruských vědeckých společností a akademií a dostával dopisy s velkou pečeti?
4. protože má vědeckou korespondenci se slavným finským entomologem hrabětem Mannerheimem, nebo s Normannem z Oděsy, s Eversmannem z Kazaně, nebo s Stěvem ze Simferopolu atd.?
5. protože nikdy nehaněl Rusko v Rakousku a Rakousko v Rusku?

Obr. 2. Prof. Dr. Friedrich Anton Kolenati (Reprodukce dřevorytu z „Illustrierte Zeitung“, Bd. XIII, No. 330 [Neue Folge], p. 265; Leipzig 27. October 1849, Verlag J. J. Weber. – K článku: Die XXVI. Versammlung der deutschen Naturforscher und Aertzte zu Regensburg vom 18. bis 21. September).
 Fig. 2. Prof. Dr. Friedrich Anton Kolenati (Reproduction of woodcut from „Illustrierte Zeitung“, Bd. XIII, No. 330 [Neue Folge], p. 265; Leipzig 27. October 1849, Verlag J. J. Weber. – To article: Die XXVI. Versammlung der deutschen Naturforscher und Aertzte zu Regensburg vom 18. bis 21. September).

6. protože jednomu pražskému sběrateli autografů ukázal některé dopisy od cizích notabilit – knížete Woroncowa, Canerina, Uwarowa, Keyserlinga atd. a některé podpisy mu odstříhl?

7. přestože nemá žádné služebnictvo a neprovozuje praxi, slušně si žije a obléká. Protože je skromný. Protože kavkazské sběry prodal do Vídně nebo kam, nebo má z vlastenectví strádání či hladověti?

Dále uvažuje o příčinách kurdějí, uvádí desatero příčin a opatření proti. Velmi moderně si všimá v bodě 8. jako jedné z příčin, že vězňové mají málo zeleninových jídel, žádné ovoce, ale mnoho knedlíků a luštěnin.

23. června zaveden k výslechu na hrad. Civilní rada, jeho dobrý známý, odmítá provádět výslech. Kolenati se choval při výslechu jistě, beze strachu. Při otázce, co dělal o Velikonocích a proč nosí ruské řády, odpovídá: „Meine Herren, ich trage sie selten, wenn ich sie aber trage, so ist es ohne Ursache. Diesmal trug ich sie, um, wenn es nöthig wäre, beim Proletariat zu imponieren (natürlich zum Guten). Uebrigens kann ich ja die Orden, da ich die Bewilligung vom Kaiser habe, tragen, wann ich will“.

Dále bylo zjištěno, že Kolenati nepříslušel ani ke Svornosti, poněvadž byl u kohorty lékařské fakulty, ani ke studentskému spolku Slavii, jelikož byl předsedou přírodovědeckého spolku Lotos, jehož stanovou přikazovaly zdržování se politických tendencí.

Po výslechu vyprávěli o studentech. Jeden z auditorů poznamenal: „Ich möchte gern wissen, was die Studenten mit uns gemacht hatten, wenn sie Sieger geworden wären?“ – Kolenati: „Ich vertheilige meine Studenten bis auf den letzten Augenblick und lasse nichtsüber sie kommenn“. Endlich fragte ich: „Sagen Sie mir doch meine Herren ist denn etwas an dem Hochverrath?“ – Zarážení auditorů potřásali hlavami. Jako psycholog viděl, podle chování a vzeření vyšetřujících, že byli přesvědčeni o jeho nevině a výslech byl jen trapnou povinností.

Příštího dne byl propuštěn na svobodu. Doma téhož dne dopoledne byla provedena prohlídka jeho písemností. Největší pozornost způsobily ruské dekrety, které však byly přeloženy od Hanky a potvrzeny dvorní kanceláří ve Vídni.

Mimo jiné události se později dověděl, že v Olomouci byly plakáty, kde byl uveden mezi potrestanými trestem smrti. Tímto končily pro Kolenatiho bouřlivé události roku 1848.

V září 1849 se zúčastnil, jako zástupce Lotosu, 26. sjezdu přírodovědců v Řezně (Regensburg). Tento rok suploval na technice v Praze (ständisch-polytechnisches Institut) v Lehrkanzel der Mineralogie und Zoologie. Také učil přírodopisu na gymnasiu na Malé Straně.

1849–1864 profesorem na technice v Brně

V prosinci 1849 se stává řádným profesorem na technice v Brně, škola byla založena 1848. Zde v úřadě a hodnosti setrvává až do své smrti. Na Moravě se Kolenati věnoval hlavně netopýřům a jejich parazitům. Mimo zoologie se zabýval pilně i mineralogií a geologií. Zasloužil se s Dr. J. Wanklem o výzkum Moravského krasu. Podle zpráv Werner-Vereinu z roku 1852 dal kníže Lichtenstein prozkoumat jeskyni Výpustek pod vedením Kolenatiho a lesníka Uhliga. V časopise *Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt*, roč. 1853, p. 175 je zpráva, že Kolenati, mimo jiné věci, předložil průřez Macochou s přesným obrázkem. V Brně byl dlouholetým předsedou přírodovědecké sekce Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde a pilně se zúčastňoval akcí geologického spolku Werner-Vereinu. Geologickou činnost Kolenatiho na Moravě podrobně popisuje Kettner (1967).

Koncem svého života, kdy je již také nemocen, se věnuje botanickému a zoologickému výzkumu Pradědu a okolí. Výzkum začal asi roku 1852. Každoročně sem zajížděl. Zemřel 17. července 1864 na Ovčárně pod Pradědem všeobecným vyčerpáním, které bylo následkem dlouhé nevléčitelné žaludeční nemoci (rakovina?). Prý trpěl i malárií. V lékařském zápisu je uvedena mrtvice. V úmrtní matrice je uvedeno datum pohřbu 20. 7. 1864, bydliště Karlova Studánka čis. 67. Příčina smrti – Plötzlicher Todesfall, nemoc – Nierenkrankheit. Pohřben je v Malé Morávce, kde dosud stojí pomník s nápisem: Med. Dr. Prof. Frid. Kolenati natus Pragae 12 Aug. 1812 obiit monte Altvater die 17 Juli 1864. Monumentum scientiarum amici posuerunt 1867. Pomník patrně již není nad původním hrobem a byl za úpravy hřbitova, asi v roce 1930, přemístěn na jiné místo.

Obr. 3. Hrob F. A. Kolenatiho v Malé Morávce (foto F. Hejl).
Fig. 3. The grave of F. A. Kolenati in Malá Morávka (N-Moravia) (photo by F. Hejl).

Hlavní díla literární

Vůbec první prací je disertace *Dissertatio inauguralis medico-practica de Hypertrophia cordis* etc. (1836) s tematikou čistě lékařskou. První přírodovědecké práce jsou věnovány vývoji bource morušového (*Bombyx mori*), které vyšly v několika vydáních (1840, 1841, 1842, 1855). Zájem o chov bource projevuje i na svých kavkazských cestách ve svých *Reiseerinnerungen* (1858, 1859), pak i v samostatných člancích (1845).

Cesta po Kavkaze je bohatě využita napsáním množství zeměpisných, loveckých, zoologických a praktických pojednání. Nejbohatší je sebraný materiál entomologický, který po několik let zpracovává v rozsáhlých latinských monografiích *Meletemata entomologica*, sv. I–VIII (1845–1858). Pojednání jsou tištěna v akademii v Petrohradě a poslední tři svazky v Moskvě. Všimá si větším spiskem i pěstování vinné révy v Gruzii – *Versuch einer systematischen Anordnung der in Grusien einheimischen Reben* etc. (1846). Také píše o pěstování a chovu, tehdy módního lazebnického prostředku, pijavky lékařské na Rusi, odkud se jich množství dodávalo do Německa – *Der Blutegelhandel, einer neuerer Industriezweig des südlichen Russlands* etc. (1848). Dojmy z kavkazských cest zachytil ve dvou-svazkových – *Reiseerinnerungen* (1858, 1859). V časopise *Europa* (podle Wurzbach 1864, p. 317) je mu vytýkáno, že druhý díl je psán pod vlivem Meerova díla – *Gulat und Tschadra, Gemälde aus Tscherkessien in vier Gesängen* (1848).

Řádu Trichoptera věnoval dvě rozsáhlé monografie – *Genera et species Trichopterorum*, I – 1848 Praha, II – 1859 Moskva. Z ostatních bezobratlých se věnoval především skupinám členovců, kteří parazitují na netopýrech a to hlavně roztočům (Acarida), bezkřídlym mouchám z čel. Nycteribiidae, Streblidae a Aphanipterám – čel. Ischnopsyllidae. Významná jsou pojednání – *Die Parasiten der Chiroptern* (1857) a monografie – *Beiträge zur Kenntniss der Phtirio-Myiarinen (Versuch einer Monographie der Aphanipteren, Nycteribien und Strebliden)* (1863). Roztoče žijící na netopýrech zpracoval hlavně ve třech větších člancích – *Beiträge zur Kenntniss der Arachniden* (1858, 1859, 1860). Výsledky jiných zoologických výzkumů zachytil v řadě menších či větších článků. Dokonce napsal i učebnici – *Zoologie für Lehrende und Lernende* etc. (1855), bez jediného obrázku, kterou obhájoval v – *Offener Brief an Herrn Prof. Dr. Oscar Schmidt in Krakau von Prof. Dr. Friedrich Kolenati in Brünn* (1856).

O netopýry se Kolenati zajímal již v mládí. Věnoval se faunistickému výzkumu Prahy a okolí. Studoval také jejich anatomii a morfologii jejich chlupů, jak obé vidíme z přehledu přednášek v přírodovědecké sekci Královské české společnosti nauk (Berichte über die Sections – Versammlung der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften vom Jänner 1848 bis 1850. – viz Abhandlungen 1851 v dodatku bibliografie). Od roku 1850 se věnoval výzkumu Chiropter v zemi Moravsko-slezské. Mimo řady menších článků jsou nejvýznamější dvě publikace – *Europa's Chiroptern I–II* (1856) a později – *Monographie der europäischen*

Chiroptern (1860). Studoval i osteologii a spermie netopýrů. Mimo evropské druhy studoval materiál z Afriky, Asie a Jižní Ameriky. Ve své době byl nejlepším odborníkem na netopýry. Pokračovatelé v této skupině se v českých zemích objevili skoro až po 100 letech.

Několik roků se věnoval výzkumu přírody Vysokého Jeseníku – Pradědu a okolí. Výsledky tvoří mimo řady drobných botanických a zoologických článků, především dvě práce – *Naturhistorische Durchforschung des Altvatergebirges* [podtitul – *Fauna des Altvaters (hohen Gesenkes der Sudeten)*] (1859) a *Höhenflora des Altvaters* (1860).

Měl zájem i o praktické otázky včelařství – *Das Gesammte Bienenzucht* (1856), toto pojednání vyšlo také česky – *Powssechné poučenj o wčelarstwj* (1856) jako jediný český článek Kolenatiho. Myslivosti a lesnictví věnoval dvě větší práce – *Die Fasanenzucht* (1858) a *Die forstschädlichen Insekten* (1861).

Zájmy mineralogické, mimo drobná sdělení, vyústíují v knize – *Die Mineralien Mährens und österreichisch Schlesien, deren Fundorte* etc. (1854), tato kniha byla několik desítek let jediným souborným zpracováním minerálů Moravy a Slezska a učebnicí *Elemente der Krystalographie* (1855).

Pro další publikace odkazují na úplnou bibliografii Kolenatiho díla na konci této studie.

Sbírky

Velké zoologické sbírky Kolenati nevlastnil, píše o tom jeho brněnský přítel Müller (1858). Na technice v Brně založil sbírku motýlů, brouků a ostatních skupin hmyzu, která čítala 1050 druhů v 3500 kusech. Byla dokonce označena i názvy moravskými. Též zde udělal vývojovou kolekci bource morušového. Zde byly i jeho botanické sbírky. Také doplňoval velkou mineralogickou sbírku Ulramovu na technice. S přeměnou techniky začátkem padesátých let na vojenskou akademii byla tato mineralogická sbírka zničena. Pouze několik náhodně vypůjčených vzorků se zachovalo v Mineralogickém ústavu Masarykovy university v Brně. Osudy entomologických sbírek a herbářů jsou neznámé. Doklady k nově popsaným druhům i jiný zpracovaný materiál rozesílal do všech předních vědeckých ústavů a muzeí Evropy. V mnohých publikacích uvádí, kam zasílal typy (v tehdejších slova smyslu). Většinou se vyskytují jména – Petrohrad, Moskva, Wien, Berlin, Kobenhaven, Halle, Stockholm, Stuttgart, Christiania (Oslo), Würzburg, Jena, Dorpat (Jutjev), München.

Sbírka netopýrů se dostala do Františkova muzea v Brně (Moravské muzeum). V redaktorské poznámce prof. E. Bayera k článku herpetologa Adolpha (Adolph 1929) se dovídáme: „Jeho správa se před lety usnesla, že nepotřebuje zoologických sbírek, a aby byly opravdu všechny objekty, kromě rozsáhlých sbírek ornithologických, entomologických, conchyologických – vyhozeny. Prof. Dr. Abso-

lon, když se stal muzejním kustodem, objevil ještě na půdě a ve starých skladištích některé zbytky, z nichž zachránil, co ještě bylo možno, např. cennou Kolenatiho sbírku netopýrů a j. v.“ – Dnes již však neexistuje. Dokladový materiál Trichopter k I. dílu monografie byl revidován Klapálekem (Klapálek 1889), který opravil i některá mylná určení Kolenatiho. Nyní je v entomologickém oddělení Národního muzea v Praze.

Osobnost

Kolenati vystudoval lékařství, ale lékařskou praxi dlouho neprovozoval. Hlavně se věnoval studiím přírodovědným. Ačkoliv byl lékařem oblíbeným, dotázán, proč se nevěnuje praxi, říká: „...weil alle Heilmethoden auf Hypothesen beruhen...“. Jeho přírodovědné zájmy se dělily, jak konečně tehdy bylo zvykem, mezi zoologii s entomologií, botanikou, mineralogií a geognosií, ale především převažovala činnost zoologická. Kolenati se v zoologii věnoval hlavně systematice, popisováním nových druhů. V této době byla systematika velmi pěstována, velké objevné cesty přinášely množství dosud nepopsaného materiálu. Některé jím popsání druhy netopýrů a hlavně blech jsou uznávány dodnes.

Po lidské stránce musil být Kolenati osobnost vyrovnaná a čestná. Nadšený slavjanofil, ale v rámci císařství rakousko-uherského. Že publikoval německy, není se co divit. Odborné české časopisy a knihy v té době nebyly na výši a čeština pro vědeckou práci neměla význam. Byl i dobrým diplomatem, o tom svědčí to, že všechny větší práce jsou věnovány vynikajícím osobám politickým, dokonce druhý díl monografie Trichopter tištěný v Moskvě, má dedikaci caru Alexandru II. Mnohé nové druhy jsou popsány po vynikajících osobnostech vědeckých – např. Hyrtl, Frauenfeld, Zelebor, Koch, Müller aj.

Již ve svých mladších letech byl vysoce ceněn jako odborník. V časopise *Illustrierte Zeitung* vydávaném J. J. Weberem v Lipsku (1849), je článek o 26. shromáždění přírodovědců a lékařů v Regensburgu 1849. Anonymní autor vyjmenovává Kolenatiho na prvním místě při vypočítávání významných účastníků mladší generace: ...aber auch unter den jüngeren Gelehrten tauchten vielversprechende Talente auf, alle überragend Prof. Dr. Kolenati aus Prag, der Abgeordnete des Naturhistorischen Vereines „Lotos“ erschienen war. – Nebo na jiném místě: ...Wir legen Dr. Kolenati's Bild dem Publicum zu ehrenden Anerkennung des gelehrten Slawen vor. Byl členem mnohých přírodovědeckých společností a nositelem několika řádů. Z cizích společností čteme sídelní města: Petrohrad, Moskva, Berlín, Wien, Paris, Regensburg, Breslau, Stettin, Erlangen, Dresden, Nürnberg, Riga. Z domácích mimo uvedené společnosti – Královskou českou společnost nauk v Praze, Werner-Verein a Gesellschaft zur Beförderung etc. v Brně, byl ještě členem Společnosti Národního Muzea v Praze. První sezení Společnosti satiricky komentuje Karel Havlíček Borovský v básni – „První jenerální schůzka českého Národního museum 1847“.

Kolenati byl největším českým zoologem v polovině minulého století, který v tehdy německém Brně brzy upadl v zapomenutí. Nezanechal zde žádné školy, i když některé přírodovědce podporoval v činnosti, jako např. lepidopterologa Schneidera (d'Elwert 1868, p. 251).

Bibliografie

Seznam zkratk některých časopisů:

Bull. Acad. Pétersbourg – Bulletin de la Classe physico-mathématique de l'Académie des sciences de St.-Pétersbourg
Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn – Mittheilungen der kaiserlich koeniglichen mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn
S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien – Sitzungsberichte der math.-nat. Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien
Stett. ent. Zeitung – Stettiner entomologische Zeitung
Verh. Forst-Sec. Brünn – Verhandlungen der mährisch-schlesischen Forst-Section, Brünn
Verh. zool.-bot. Ges. Wien – Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien
Wiener ent. Monat. – Wiener entomologische Monatschrift

Poznámka

Publikace označené * jsem neměl možnost prohlédnout v originále. Jsou uvedeny podle vlastní bibliografie Kolenatiho, který podle tehdejšího zvyku texty prací neuváděl vždy s takovou přesností, jaká je vyžadovaná dnes. Téměř kompletní sbírka Kolenatiho separátů, z jeho pozůstalosti, je v knihovně Zoologického ústavu Masarykovy university v Brně. Publikace označené † jsou uloženy v knihovně Katedry zoologie a ekologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy university v Brně (rev. J. Gaisler).

- *1836 : *Dissertatio inauguralis medico-practica de Hypertrophia cordis, adnexa exploratione acustica physiologica praecordiali nec non morbi historia clinica*. Prag, 65 pp.
1840 : *Die Verwandlungs-Geschichte der Seiden-Raupe*. Tabule. Prag.
1841 : *Die Verwandlungen der Maulbeer- oder Seiden-Raupe. Phalaena Bombyx Mori*. Tabule. Prag.
*1842 : *Die Verwandlungen der Maulbeer- oder Seiden-Raupe. Phalaena Bombyx Mori – III. verbesserte Auflage*. Tabule. Prag.
†1843 : Die Gletscher-Lavine am Kasbek. (Auszug aus einem Briefe des Hrn. Kolenati an Se. Excellenz Herrn V. Fischer. Mitgetheilt von C. A. Meyer). *Bull. Acad. Pétersbourg*, **2** (17): separat 1–10, kolor. tabule.
†1844 : Lettre de M. le Dr. Kolenati a S. E. M. le Vice-Président de l'Académie. *Bull. Acad. Pétersbourg*, **3** (23, 24): separat 1–6.
†1845 : *Meletemata entomologica. Fasc. I. – Insecta Caucasi cum distributione geographica. Coleopterorum pentamera carnivora*. Petropoli, 88 pp., tab. I–II.
† – : *Meletemata entomologica. Fasc. II. – Hemiptera Caucasi. Tesseratomidae*. Petropoli, 132 pp., tab. III–XI.
– : Der Seidenbau in Transkaukasien. Schreiben des Dr. Kolenati an den Regierungsrath von Türk. *Allgemeine Preussische Zeitung, Berlin*, **40**: 161–162.
– : Wissenschaftliche Reiseberichte an den Präsidenten der k. Akademie der Wissenschaften zu St. Pétersburg. *Bull. Acad. Pétersbourg*, **3** (71, 72): 378–?.

- * – : Zootomische Beobachtungen über die asiatische gestreifte Hyäne und andere reisende Thiere. *Bull. Acad. Pétersbourg*, **4** (12): 267–273.
- † – : Die Ersteigung des Kasbek nebst geologischen Erläuterungen über die bis jetzt entdeckten Gletscher im Kaukasus. (Bericht an seine Excellenz den Herrn Präsidenten der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften von Dr. Kolenati). *Bull. Acad. Pétersbourg*, **4** (12, 13, 14): separat 1–52, 2 obr., 2 mapky, 1 tab.
- † – : Der Anstand beim Aase bei Elisabethpol. *Bull. Acad. Pétersbourg*, **4** (17): separat 1–9.
- † – : Die Falkenjagd der Tataren. *Bull. Acad. Pétersbourg*, **4** (17): separat 1–4.
- † – : Die Turjagd am Kasbek, nebst Bemerkungen über die Lebensweise des Tur's und des Kaukasischen Rebhuhns. *Bull. Acad. Pétersbourg*, **4** (17): separat 1–10.
- †1846 : *Meletemata entomologica. Fasc. III. – Brachelytra Caucasi cum distributione geographica adnexis Pselaphinis, Scydmaenis, Notoxidibus et Xylophagis*. Petropoli, 44 pp., tab. XII–XIV.
- † – : *Meletemata entomologica. Fasc. IV. Hemiptera Caucasi. Pentatomidae. I–II*. Petropoli, pp. 3–72, tab. XV–XVI.
- † – : *Meletemata entomologica. Fasc. V. Insecta Caucasi. Coleoptera, Dermaptera, Lepidoptera, Neuroptera, Mutillidae, Aphaniptera, Anoplura. I–III*. Petropoli, pp. 4–170, tab. XVII–XIX.
- † – : Der Gletschergast. *Bull. Acad. Pétersbourg*, **5** (4): separat 1–15, 1 tab.
- * – : Praktische Anleitung zur Erhaltung der Farben und Behandlung der Insekten auf Reisen. *Bull. Acad. Pétersbourg*, ? : 1–18.
 - : Versuch einer systematischen Anordnung der in Grusien einheimischen Reben, nebst einem oekonomisch-technischen Anhang. *Bulletin der Naturforschenden Gesellschaft in Moskau*, **19**: separat 1–104.
- †1847 : Über einige russische Oedemeriden. *Bulletin der Naturforschenden Gesellschaft in Moskau*, **20** (1): 132–147. 1 tab.
- †1848 : Der Blutegelhandel, ein neuerer Industriezweig des südlichen Russlands und der Kaukasischen Provinzen, nebst einer Anleitung zur Blutegelzucht. *Abhandlungen der freien kaiserlichen ökonomischen Gesellschaft zu St. Pétersburg*, **13**: 287–311.
- † – : Das asiatische Kameel. Eine geographische Skizze. *Allgemeine deutsche Naturhistorische Zeitung, Dresden*, ? : 407–420.
 - : Dr. Kolenati's naturhistorische Reise nach dem Hradschin. *Slawische Centralblätter*, **1848** (65): 259–260; (67): 265–266; (68): 271–272; (69): 275–276; (70): 279–280; (71): 283; (72): 286–287; (73): 291–292; (74): 295; (75): 299–300.
- * – : Prodrum zum ersten Theile der genera und species Trichopterorum. *Stett. ent. Zeitung*, **9**: 50.
- * – : Einige Notizen über den Seidenwurm. *Stett. ent. Zeitung*, **9**: 84.
- * – : Über die Spinnwarze und Spinngefäße der Seidenraupe. *Stett. ent. Zeitung*, **9**: 84.
- * – : Über die Anlegen der Fischteiche mit Berücksichtigung der Fischfliegen. *Stett. ent. Zeitung*, **9**: ?.
- * – : Über die systematische Einreihung der Phryganiden. *Stett. ent. Zeitung*, **9**: ?.
- †1851 : Genera et species Trichopterorum. Pars prior Heteropalpoidea. *Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, Prag*, **6** (5) (vom Jahre 1848–1850). Naturgeschichte III., 108 pp., tab. I–III.

- : Zur vaterländischen Naturkunde. Das Geschlecht der Korunde in Mähren. *Beilage zur Brüner Zeitung*, **100**: 429–430.
- * – : Beiträge zur Naturgeschichte der Fledermäuse. *Lotos*, **1**: 41–43.
- *1852 : *Geognostische Karte der Umgebung von Brünn, 1:20 000*. Brünn.
 - : *Jahresbericht der naturwissenschaftlichen Sektion von 1851* [Sub a) až e) jsou názvy přednášek, které Kolenati často ve svých bibliografiích uvádí jako samostatné články]
 - a) Über die Einlagerungen der thonigen Sphaerosiderite bei Křižanowic. **2**: 14.
 - b) Über die Erhaltung der Art im Tierreiche. **2**: 14.
 - c) Naturhistorische Exkursion in die Gegend von Čeič. **2**: 15.
 - d) Über das Verhältniß eingelagerten, nesterweise vorkommenden Urkalksteines im südlichen Mähren. **3**: 18.
 - e) Über die Hornstein-Gebilde Mährens. **3**: 18–19.
 - Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1852** (2): 13–16; (3): 18–20.
- † – : Die asiatische Medicin im Caucasus, Iberien, Armenien und Persien. *Vierteljahrsschrift für die praktische Heilkunde, Prag*, [34] **9** (2): 1–7.
- 1853 : Über einen neuentdeckten Muskel bei den Chiroptern und über die Eigenthümlichkeit der Flughaut. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1853** (7): 53–54.
- 1854 : *Die Mineralien Mährens und österreichisch Schlesien, deren Fundorte und ökonomisch-technische Verwendung*. Brünn, 123 pp. Ref. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1854** (32): 253–254.
- *1855 : *Notices préliminaires des suites géognostiques du grand rayon (71 544 hectares) du champ près Austrelitz*. Brünn.
 - : *Elemente der Krystallographie*. Brünn, 220 pp., 11 tab. [Dotisk 1872]. Ref. *Literarisches Centralblatt für Deutschland*, **1855**: 281–282.
- † – : *Zoologie für Lehrende und Lernende, faßlich nach dem gegenwärtigen Standpunkte der Wissenschaft*. Brünn, 267 pp. Ref. *Literarisches Centralblatt für Deutschland*, **1855**: 201.
- † – : *La Métamorphose de la chenille ver à soie*. Brünn, 8 pp. (Totěž vyšlo i v jiné úpravě jako podlouhlá tabulka).
- †1856 : *Offener Brief an Herrn Prof. Dr. Oscar Smidt in Krakau von Prof. Dr. Friedrich Kolenati in Brünn*. Brünn, 8 pp.
- † – : Europa's Chiroptern. I. Synopsis der Europäischen Chiroptern. *Allgemeine deutsche Naturhistorische Zeitung, N. F.*, **2** (4): 121–133.
- † – : Europa's Chiroptern. II. Beschreibung der Europäischen lebenden Chiroptern. *Allgemeine deutsche Naturhistorische Zeitung, N. F.*, **2** (5): 161–192.
 - : Ueber der Nußen der Fledermäuse. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (5): 33.
 - : Bestimmungs-Tabelle für die in Mähren und Schlesien heimischen Fledermäuse. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (5): 34.
 - : Aufforderung an Alle, denen die Bereicherung der Natur- u. Landeskunde am Herzen liegt. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (5): 35.
 - : Weitere Sendung von Fledermäusen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (7): 55.
 - : Mineralogisches. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (10): 80.
 - : Ueber die Vampyre (Blutsauger). *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (14): 107–109.

- : Weitere Sendungen von Fledermäusen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (15): 117–118.
- : Ein über 2.000 Jahre alter Eibenbaum in Mähren. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (26): 201.
- † – : Das Gesammte der Bienenzucht. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (28): 217–221; (29): 230; (32): 252–254; (33): 258–261; (34): 268–271. (Polemika: Hontschik A., 1856: Bemerkungen zu dem Aufsätze „Das Gesammte der Bienenzucht“. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (36): 286–287).
- † – : Powssechné poučenj o wčelarstwj. *Časopis?*, Brno, pp. 17–32.
- : Die Anzucht der Rhabarberwurzel in Mähren. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (33): 257–258.
- : Erwiderung auf die „Bemerkungen“ in Nr. 36 d. Bl. zu meinem Aufsätze: Das Gesammte der Bienenzucht. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (37): 292–293.
- : recense – Landwirtschaftliche Zeitschrift für Kurhessen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (38): 303–304.
- : Die Versammlung deutscher Naturforscher und Aertze in Wien 1856. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (41): 321–325.
- : recense – Jahresbericht des politechnischen Vereines zu Würzburg, für 1856. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1856** (52): 412.
- * – : Über die Lymphzitzen der Phyllorhinen. *Tageblatt der 32. Versammlung der Naturforscher und Aertze, Wien*, **6**: 122.
- † – : Eine neue österreichische Phryganea. *Verh. zool.-bot. Ges. Wien*, **6**: separat 1–2.
- † – : Eine neue mährische Nycteribia. *Verh. zool.-bot. Ges. Wien*, **6**: 189–190.
- †1857 : *Meletemata entomologica. Fasc. VI. Hemipterorum Heteropterorum Caucasi. Harpagocorisiae*. Mosquae, 84 pp., 1 tab. Ref. *Wiener ent. Monat.*, **1** (3): 95.
- † – : *Meletemata entomologica. Fasc. VII. Homoptera stridulantia Caucasi etc. adnexus nonnullis Arachnidibus*. Mosquae, 46 pp., tab. V–VI. Ref. *Wiener ent. Monat.*, **2** (3): 160.
- † – : *Die Parasiten der Chiroptern*. Dresden, 51 pp., 4 tab. (Poznámka – totěž dílo existuje ještě s jiným frontispice, který k němu byl asi udělán dodatečně. Zde není uvedeno pravé místo vydání – Dresden 1857, Verlagsbuchhandlung von Rudolf Kuntze, kde toto dílo opravdu vyšlo, nýbrž – Brünn 1856, bez vydavatele. Obě verze jsou jinak typograficky totožné.) Ref. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1857** (14): 111.
- † – : Beiträge zur Naturgeschichte der europäischen Chiroptern. *Allgemeine deutsche Naturhistorische Zeitung, N. F.*, **3** (1): 1–24; (2): 41–68; 6 tab. Separat: 1–50.
- : recense – Gemeinnützige Wochenschrift von Würzburg. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1857** (3): 23.
- : recense – Separatabdruck aus dem IV. Hefte des chemischen Ackermannes etc. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1857** (4): 31–32.
- : Unsere fossilen Brennstoffe gegenüber der Waldwirthschaft. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1857** (11): 81–82.
- † – : Synopsis prodroma der Flughaut-Milben (Pteroptida) der Fledermäuse. *Wiener ent. Monat.*, **1** (2): 59–60.
- † – : Synopsis prodroma der Nycteribien. *Wiener ent. Monat.*, **1** (2): 61–62.

- † – : Synopsis prodroma der auf Vespertilionen Europas lebenden Ceratopsyllen. *Wiener ent. Monat.*, **1** (3): 65–66.
- † – : Epizoa der Nycteribien. *Wiener ent. Monat.*, **1** (3): 66–69.
- † – : Eine Excursion in die Herrmannshöhle bei Kirchberg am Wechsel in Steiermark. *Wiener ent. Monat.*, **1** (5): 133–135.
- : recense – Friedrich Bauer: Neuroptera Austriaca. *Wiener ent. Monat.*, **1** (5): 135–136.
- *1858 : *Meletemata entomologica. Fasc. VIII. Coleopterorum Curculionides Caucasi et Vinicorum.* Mosquae.
- † – : Eine für Oesterreich-Schlesien neue Fledermaus. *Lotos*, **8** (3): 48–52.
- : Zu den dießjährigen Insekten-Schaden erhielt ... *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1858** (33): 268.
- : Ueber ein neues Insekt im Getreide geht uns folgende ... *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1858** (45): 368.
- † – : Beiträge zur Kenntniss der Arachniden. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **28**: 69–89, 4 tab.
- † – : Zwei für Österreich neue Arten von Fledermäusen. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **28** (3): 243–252, 1 tab. Ref. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1858** (29): 236.
- † – : Zwei neue ostindische Philopteriden. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **29** (9): 247–249, 1 tab.
- † – : Eine neue österreichische Fledermaus. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **29** (9): 250–256. Ref. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1858** (29): 236.
- † – : Zwei neue österreichische Paduriden. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **29** (10): 241–246, 1 tab.
- : Analytische Tabelle der europäischen Fledermäuse. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **29** (10): 249–252.
- † – : Die Gaumenfalten und Nebenzungen der Chiroptern. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **29** (10): 329–345, 32 obr. Ref. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1858** (29): 236.
- † – : Waidmännische Erinnerungen von den Reisen des Dr. Kolenati. *Verh. Forst-Sec. Brünn*, **30** (1): 4–17.
- † – : Die Fasanenzucht. Beschrieben nach Beobachtungen in verschieden Klimaten. *Verh. Forst-Sec. Brünn*, **30** (1): 69–81.
- * – : Jagderinnerungen und Jagdabenteuer. *Verh. Forst-Sec. Brünn*, **30** (1): ?.
- † – : Der erste ostindische Conotrachelus, neue Species. *Verh. zool.-bot. Ges. Wien*, **8**: 341–342.
- † – : Ein neues österreichisches Curculioniden-Genus, entdeckt vom Grafen von Kuenburg. *Verh. zool.-bot. Ges. Wien*, **8**: 343–344, 1 tab.
- † – : Synopsis prodroma der an Chiroptern als Epizoën vorkommenden Zecken, Ixodida. *Wiener ent. Monat.*, **2** (1): 1–2.
- † – : Synopsis prodroma der an Chiroptern als Epizoën vorkommenden Eimilben, Sphaeronyssida Kolenati. *Wiener ent. Monat.*, **2** (1): 3–4.
- † – : Synopsis prodroma der an Chiroptern als Epizoën vorkommenden Lausmilben, Carida Kolenati. *Wiener ent. Monat.*, **2** (1): 4–7.
- † – : Beiträge zu Oesterreichs Neuroptern-Fauna. *Wiener ent. Monat.*, **2** (2): 37–49.
- † – : Epizoon der Waldameise. *Wiener ent. Monat.*, **2** (3): 86–87.

- † – : Epizoon des Haselschläfers. *Wiener ent. Monat.*, **2** (3): 88–89.
- † – : Die Larve von *Setodes hiera* Kolenati. *Wiener ent. Monat.*, **2** (3): 89–91, 1 tab.
- † – : Systematische Uebersicht der Thysanuren. Nach Nicolet's Essai sur une classification des Insectes Aptères de l'ordre des Thysanures. *Wiener ent. Monat.*, **2** (5): 129–135.
- † – : Beiträge zur Kenntniss der Neuroptera austriaca. *Wiener ent. Monat.*, **2** (8): 254–256.
- † – : Synopsis prodroma der Gattung *Hydropsyche*. *Wiener ent. Monat.*, **2** (9): 277–279.
- † – : *Acentropus niveus* (Olivier). Wieder aufgefunden und untersucht, ob er eine Phryganidae oder ein Lepidopteron sei. *Wiener ent. Monat.*, **2** (12): 381–385, 1 tab.
- † – : *Reiseerinnerungen. I. Theil – Die Bereisung Hocharmeniens und Elisabethpols, der Schekinschen Provinz und des Kasbek im Central-Kaukasus*. Dresden, 289 pp., 10 obr.
- †1859 : *Reiseerinnerungen. II. Theil – Die Bereisung Circassien's*. Dresden, 119 pp., 16 obr. Ref. *Europa (bellet. Blatt)*, Leipzig, **36** (1859): 1304–1305.
- † – : Naturhistorische Durchforschung des Altvatergebirges [Fauna des Altvaters (hohen Gesenkes der Sudeten)]. *Jahresheft der naturwissenschaftlichen Section der k. k. mährisch.-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung der Natur- und Landeskunde für das Jahr 1858, Brünn*, separat 1–84.
- : Die Weizen-Werwüstung im Jahre 1859 im Znaimer Kreise. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1859** (46): 369–370.
- : Zur Insekten-Angelegenheit in Nro. 46 d. B. habe ich ... (I. Resultat der Untersuchung eigensendeter Proben von Getreide schädlichen Insekten aus Kromau. II. Nachtrag zur Vorstehendem. III. Zur neuesten Sendung von Mähr. Kromau). *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1859** (48): 390–391.
- : Nachtrag zur Kenntniß der dem Getreide schädlichen Insekten. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1859** (50): 408.
- : Genera et species Trichopterorum. Pars altera. Aequipalpidae cum dispositione systematica omnium Phyganium. *Nouveaux mémoires de la Société impériale des naturalistes de Moscou*, **11**: 137–294; tab. I–V. Ref. *Wiener ent. Monat.*, **4** (3): 96.
- † – : Beiträge zur Kenntniss der Arachniden. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **35**: 155–190, 8 tab.
- : Der Mooserbruch bei Reihwiesen in k. k. Schlesien. *Troppauer Zeitung*, **52**, **53** (1859).
- † – : Systematisches Verzeichniss der dem Verfasser bekannten Phryganiden und deren Synonymik. *Wiener ent. Monat.*, **3** (1): 15–23; (2): 56–59.
- *1860 : *Die Mineralien Mährens und Österr. Schlesiens*. Rukopisné změny a dodatky k připravovanému a nevydanému II. vydání; rukopis v knihovně Moravského musea; pravděpodobně 1859 nebo 1860.
- : Monographie der europäischen Chiroptern. *Jahresheft der naturwissenschaftlichen Section der k. k. mährisch.-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues der Natur- und Landeskunde für das Jahr 1859, Brünn*, separat 1–156.
- : Nachtrag zur Kenntniß der mährischen Getreideverwüster. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1860** (3): 24; (4): 32.

- : Die Lebensweise der Erbsenkäfer. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **14**: 108–109.
- : Die Oppa-Haut, am spontanen Standorte aufgefundenen und beschrieben von Professor Dr. Kolenati. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **30**: 233–236; **31**: 243–244; **32**: 250–253.
- † – : Beiträge zur Kenntniss der Arachniden. *S.-B. kais. Akad. Wiss. Wien*, **40**: 573–580, 3 tab.
- : Die Höhenflora des Altvaters (Hohen Gesenkes der Sudeten von 3700 bis 4708 Fuß Meereshöhe). *Verh. Forst-Sec. Brünn*, **41**: separat 1–82. Ref. *Oesterreichische botanische Zeitschrift*, **10**: 306.
- † – : Die fortschädlichen Insekten. *Verh. Forst-Sec. Brünn*, **43**: separat 1–72.
- † – : Die Larve von *Elmis Maugetii* Latreille. *Wiener ent. Monat.*, **4** (3): 88–89.
- † – : Einige neue Insekten-Arten vom Altvater (dem hohen Gesenke der Sudeten). *Wiener ent. Monat.*, **4** (12): 381–394, 1 tab.
- 1861 : Die Verhältnisse des Thierreiches. Pp.: 204–215. In: Kořistka C.: *Die Marggrafenschaft Mähren und das Herzogsthum Schlesien in ihren geographischen Verhältnissen, I–XIII*. Wien-Olmütz, 522 pp.
- 1862 : Der Zerstörer der Zwiebelkartoffel in Mähren. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (20): 153–154.
 - : Entomologische Notizen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (23): 179–180.
 - : Entomologische Notiz. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (26): 208.
 - : Entomologische Notizen vom Altergebirge. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (31): 248; (32): 256; (34): 271.
 - : Beiträge zur Kultur der Hochgebirgspflanzen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (32): 253–255.
 - : Warnung für Gebirgswaller im hohen Gesenke. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (35): 279.
 - : Botanische Notizen aus den Sudeten. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (35): 279–280.
 - : Forstbotanische Notizen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (36): 288.
 - : Zoologische Notiz aus den Sudeten. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (38): 303.
 - : Landwirtschaftlich-botanische Notiz aus den Sudeten. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (39): 307–308.
 - : Botanische Notizen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (39): 312.
 - : Botanische Notizen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (40): 319.
 - : Entomologische Notizen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (42): 335.
 - : Mineralogische Notiz. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (42): 336.
 - : Botanische Notiz. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (43): 344.
 - : Beitrag für die inkurablen Verfechter der Generatio aequivoca. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (44): 352.
 - : Botanische Notiz. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1862** (45): 360.
 - : Correspondenz. (Brünn). *Oesterreichische botanische Zeitschrift*, **12**: 403–404.
- †1863 : Beiträge zur Kenntniss der Phtirio-Myiarien. Versuch einer Monographiae der Aphanipteren, Nycteribien und Strebliden. *Horae Societatis entomologicae Rossicae, St. Petersburg*, **2**: 1–101, 15 tab.

- : Eine bis ißt unbekante Methode, Trüffeln zu suchen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1863** (1): 6–7.
- : Insekten-Schaden an Obstbäumen. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1863** (25): 200.

Dodatek

1848–1850: *Berichte über die Sections- Versammlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften vom Jänner 1848 bis December 1850.*

- p. 12 (1848) 6. Sections für Naturwissenschaften und angewandte Mathematik am 9. März 1848 [sub a) až e) jsou názvy přednášek, které Kolenati uvádí jako samostatné články]:
 - a) In Böhmen einheimischen Arten Fledermäuse und die Localitäten an denen gewisse Species vorkommen.
 - b) Über einen neuen Muskel bei den Handflügern.
 - c) Über die Dermoptern.
 - p. 14–15 (1848) 9. Sections für Naturwissenschaften und angewandte Mathematik am 6. April 1848:
 - d) Über Phryganiden in Bernstein.
 - p. 29 (1849) 30. Naturwissenschaftliche Section am 5. Juli 1849:
 - e) Über die krystallographischen und System- oder besser Projections-Axen.
 - p. 44 (1850) 55. Section für Naturwissenschaften und angewandte Mathematik am 26. März 1850:
 - f) – pouze poznámka k přednášce K. o netopýrech bez uvedení druhů a lokalit.
- Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften*, **5** (6) 1848–1850, Prag 1851.

Poděkování

Za pomoc při obstarávání pramenů děkuji p. prof. dr. S. Hraběti, DrSc., p. K. Vyšínovi a p. F. M. Žampachovi.

Literatura

- ANONYM, 1849: Die XXVI. Versammlung der deutschen Naturforscher und Aerzte zu Regensburg vom 18. bis 21. September. *Illustrierte Zeitung*, J. J. Weber, Leipzig, **13** (N. F. 1): 264–266.
- ANONYM, 1853: Sitzung am 4. Februar 1853. *Jahrbuch der geologischen Reichsanstalt, Wien*, **4** (1): 175. (V rejstříku tohoto časopisu je heslo – Kolenati: Geognostische Karte der Umgebungen von Brünn. – Tato geologická mapa, kterou Kolenati na schůzi předložil, vyšla v Brně r. 1852).
- ANONYM, 1864: Prof. Kolenaty. *Brünner Neuigkeiten*, **14** (196).
- ANONYM, 1864: (Zpráva o úmrtí). *Brünner Zeitung*, **327**: 1370.

- ANONYM, 1864: (Zpráva o úmrtí). *Brünner Zeitung*, **339**: 1420.
- ANONYM, 1864: (Zpráva o úmrtí). *Brünner Zeitung*, **354**: 1482.
- ANONYM, 1864: Todesfälle. *Lotos*, **14** (8): 128.
- ANONYM, 1864: Todesnachricht. *Mitt. Mähr.-Schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1864** (31): 248.
- ANONYM, 1864: Úmrtí. *Moravská Orlice*, **2** (163).
- ANONYM, 1864: Dr. Kolenatého poslední dnové. *Moravská Orlice*, **2** (177).
- ANONYM, 1864: (Zpráva o úmrtí). *Wiener Zeitung*, **178**: 202.
- ANONYM, 1899: Kolenati. p.: 548. In: *Ottův slovník naučný*, 14. díl. Praha.
- ANONYM, 1929: Kolenati. p.: 26. In: *Masarykův slovník naučný*, 4. díl. Praha.
- ANONYM, 1940: Kolenati. p.: 219. *Naučná encyklopedie. Slovník věd přírodních*, 3. díl. I. sv. Praha.
- ADOLPH R., 1929: Herpetologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku. *Příroda*, **22** (3): 99–103.
- BURKART E., 1953: *Moravské nerosty a jejich literatura*. Praha, 1004 pp.
- D'ELWERT C., 1868: Zur Geschichte der Pflege der Naturwissenschaften in Mähren und Schlesien, insbesondere der Naturkunde dieser Länder, mit Rücksicht auf Böhmen und Oesterreich. *Die Schriften der hist.-stat. Sektion der k. k. m. schl. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, Brünn*. Separat 1–329.
- FREUND L., 1920: Die Zoologie in Böhmen. *Lotos*, **67/68**: 121–146.
- GAISLER J., 1964: Sto let od smrti prof. dr. Friedricha A. Kolenatiho. *Zool. Listy*, **13**: 284–285.
- GRULICH I. & POVOLNÝ D., 1955: Faunisticko-bionomický nástin muchulovitých (Nycteriibiidae) na území ČSR. *Zool. Ent. Listy*, **4**: 111–134.
- HARTIG M., 1867: *Grabrede, bei Gelegenheit der, am Allerseelestage 1867 für den verstorbenen Professor, Dr. Friedrich Kolenati, veranlaßten Trauerfeier in Klein-Mohrau, gehalten vom Piaristenordens – Rector und Director der Freudenthaler Unter-Real- und Hauptschule, Mathias Hartig*. Jägerdorf, 4 pp.
- HAVLÍČEK BOROVSÝ K., 1951: *Básnické dílo*. Praha, 237 pp.
- HŮRKA K., 1963a: Bat fleas (Aphaniptera, Ischnopsillidae) of Czechoslovakia I. *Acta Faunistica Ent. Mus. Nat. Pragae*, **9** (76): 57–120.
- HŮRKA K., 1963b: Bat fleas (Aphaniptera, Ischnopsillidae) of Czechoslovakia II. *Acta Univ. Carol. – Biol.*, **1963**: 1–73.
- NEKRUTENKO Ju. P., 1990: *Dnevnye babočki Kavkaza. Opredelitel semejstva Papilionidae, Pieridae, Satyridae, Danaidae*. Naukova Dumka, Kiev (F. A. Kolenati pp. 22–23).
- JELÍNEK K., 1856: *Das ständisch-polytechnische Institut in Prag. Programm zur Fünfjährigen Erinnerungs-Feier an die Eröffnung des Institutes*. Prag, pp.: 231–232.
- KAZBUNDA K., 1929: *České hnutí roku 1848*. Praha, 434 pp.
- KETTNER R., 1967: Počátky geologických věd na Moravě a ve Slezsku. *Acta Univ. Palackiana Olomouensis, Fac. Rer. Natur.*, **26**: 9–60.
- KLAPÁLEK F., 1889: Revision der in Kolenati's Trichopteren-Sammlung enthaltenen Arten. *Sitzungsber. K. K. Ges. Wiss. Prag*, **1889**: 378–382.
- MELION J., 1855: Ueber die Mineralien Mährens u. Oesterr. Schlesiens. *Mitt. mähr.-schles. Ges. Ackerb. Brünn*, **1855** (9): 66–68; (10): 74–77.

- MÜLLER J., 1858: Die öffentlichen und privat-entomologischen Sammlungen Brünns. *Wiener Ent. Monat.*, **2** (2): 33–36.
- NĚMEC J., 1964: Výročí českého přírodovědce. *Vesmír*, **43** (11): 347.
- POGGENDORF J. C., 1863: *Biographisches-literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften etc. Bd. I.* Leipzig, pp. 1301–1302.
- REMEŠ M., 1936: Z dějin přírodovědy na Moravě a ve Slezsku. *Čas. Vlast. Spolku Mus. v Olomouci, Odd. Přír.*, **49** (183–184): 97–113.
- RIEGER F. L., 1865: Kolenati. In: *Slovník naučný. 4. díl.* Praha, p. 173.
- RITTERSBERG ?, 1851: *Kapesní slovníček novinářský a konversační. 2. díl.* Praha, p. 194.
- ROSICKÝ B., 1957: *Blechy – Aphaniptera. Fauna ČSR, 10.* Praha, 439 pp.
- SKUTIL J., 1955: O hrobě Friedr. Kolenatého v Malé Morávce u Bruntálu. *Zprávy SLUKO, Olomouc*, **44**: 5–6.
- TRAPP M., ?: *Zur Dr. Kolenati's Biographie (Der Grab Naturforschers Prof. Dr. Kolenati)*. Nepublikovaný rukopis, Knihovna mineralogického oddělení Moravského musea v Brně.
- VINKLÁŘ L. et al., 1931: *Vývoj české přírodovědy.* Praha, 188 pp.
- WEBER J. J., 1853: *Galerie denkwürdigen Persönlichkeiten der Gegenwart nach Originalzeichnungen, Gemälden, Statuen und Medaillen.* [Friedr. KOLLENATI (sic!), Taf. CXLII, životopis odst. 136]. Leipzig.
- WURZBACH C., 1864: *Bibliographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in der österreichischen Kroländern geboren wurden oder darin belebt und gewirkt haben.* Bd. XII. Wien, pp. 316–319.
- ŽAMPACH F. M., 1965: Prof. dr. Kolenatý zapomenutý český cestovatel. *Lidé a Země*, **14** (2): 51–55.

Dodatek Kolenatiho monografie evropských netopýrů

Jiří GAISLER

*Katedra zoologie a ekologie Přírodovědecké fakulty MU, Kotlářská 2, CZ-611 37 Brno,
Česká republika*

V článku I. Flasara byla podrobně představena osobnost i dílo F. A. Kolenatiho. Bylo také konstatováno, že téměř kompletní sbírka separátů z jeho pozůstalosti je v knihovně Zoologického ústavu Masarykovy univerzity v Brně. Moje pátrání v knihovných fondech naší katedry tuto informaci povrdilo jen částečně. Jednak se změnil název, jedná se o knihovnu Katedry zoologie a ekologie, která nemá právní subjektivitu a je součástí Ústřední knihovny Přírodovědecké fakulty MU v Brně. Jednak sbírka není úplná, přesto je však značně obsáhlá. Kolenatiho práce jsou svázané do 14 svazků, jež nesou označení 19 D-201 až 213 a 9 J-32. Některý ze

svazků je souborem separátů, jiný je jediným dílem, např. zmíněný svazek 9 J-32 obsahuje monografii o chrosticích. Náplň těchto archaických knih je rozmanitá a odráží rozmanitost Kolenatiho zájmů. Vedle zoologických prací se setkáme např. s cestopisy až etnografickými publikacemi. V některých svazcích jsou vevázány publikace Kolenatiho současníků. Svazek 19 D-205 je sestaven převážně z prací o netopýrech. Nejdůležitější chiropterologická Kolenatiho práce, Monographie der europäischen Chiroptern, však v tomto svazku není a nenašel jsem ji ani v žádném jiném ze svazků naší knihovny. Naštěstí jsem si ještě v době studií udělal úplnou fotokopii, pravděpodobně podle exempláře z knihovny Moravského zemského muzea v Brně. Tato kopie se stejně jednou stane majetkem zoologicky zaměřené knihovny Přírodovědecké fakulty, ať už se bude jmenovat jakkoli. Tam pak mohou případní budoucí zájemci nalézt většinu Kolenatiho prací o netopýrech.

Monografie evropských netopýrů dle samotného autora navazuje na jeho předcházející díla, zejména Synopsi evropských netopýrů, Příspěvky k biologii (Naturgeschichte) evropských netopýrů, Analytické tabulky evropských netopýrů, na práci o patrových lištách a podjazyku netopýrů, několik menších faunistických prací a na publikace o netopýřích ektoparazitech. Dílo má 156 stran a začíná Předmluvou, po níž následuje Literatura. V této kapitole je cenný zejména komentovaný soupis vlastních Kolenatiho prací, jichž jsem napočítal 25. O počtu publikací by bylo možno vést spory, protože v minulém století byly příspěvky často publikovány jinou formou než dnes. Na různých zasedáních učených společností mohl být např. tentýž příspěvek prezentován „na pokračování“, jindy byla nějaká práce součástí jiné práce apod. Následuje kapitola Odchyt a přechovávání, kde Kolenati podává na svou dobu velmi přesné návody jak sbírat různé druhy netopýrů, jak je preparovat a jak zabezpečit vycpaniny. Pak je kapitola Výzkum netopýrů s ohledem na parazity, kde je sice zmínka o bakteriích a endoparazitech (Endophyten und Endozoën), ale hlavně se týká ektoparazitů. Následují kapitoly Úkryty letounů, Geografické rozšíření letounů, Vliv letounů na ekonomiku přírody a Fosilní Chiroptera. Kromě kaloňů a netopýrů řadí Kolenati do řádu Chiroptera i letuchy a uznává (v roce 1859) 313 popsáných a 234 skutečně existujících druhů. Pak je Synopse evropských netopýrů, což je vlastně určovací klíč, k němuž patří tabulka průměrných tělesných rozměrů všech evropských druhů; těch je podle Kolenatiho 29. Pozoruhodné je, že tak bystrý pozorovatel rozeznával v některých případech dva druhy tam, kde jde evidentně o jeden druh, např. *Meteorus nilssonii* a *Amblyotus atratus* (oba názvy jsou mladší synonyma druhu *Eptesicus nilssonii*).

Hlavní a nejcennější část monografie je Popis druhů Chiroptera žijících v Evropě (str. 47-153). Zde je u každého druhu uvedena předchozí literatura, morfologie včetně popisu chrupu, rozměry (délka těla, ocasu a rozpětí), rozšíření, výskyt, poznámky o chování a přehled cizopasníků. Není podán úplný výčet lokalit, na kterých autor příslušný druh sbíral, nicméně ve statích Rozšíření nebo Výskyt

můžeme najít velmi zajímavé informace. Tak např. u druhu *Nannugo pipistrellus* (= *P. pipistrellus*) se dočteme, že Kolenati našel v roce 1857 180 jedinců ve štěrbinách moravské jeskyně „Bečí skála bei Adamsthal“ (= Býčí skála u Adamova) a že jistý pan Zelebor nacházel v létě samice tohoto druhu s mládřaty v opuštěných hnízdech *Certhia familiaris*; zřejmě jsou miněny polodutiny, v jakých běžně šoupálcí hnízdí. Dále se píše, že tento druh létá kolem vegetace na zahradách a v lesích už za časného soumraku a tvoří velké society (ist gesellig), s čímž můžeme i dnes souhlasit. Poslední tři strany knihy zaujímá Index, přičemž většinu hesel představují názvy netopýrů a netopýřích parazitů.

Kolenati byl typický polyhistor, což bylo u přírodovědců jeho doby běžné. Diskutoval jsem s kolegy, kteří vyučují zoologii bezobratlých a příslušné Kolenatiho práce dobře znají, zda je Kolenati z dnešního pohledu významný spíše jako entomolog, arachnolog či chiropterolog. Oni ho považují hlavně za chiropterologa, na druhé straně mne informovali, že některé jím popsané druhy hmyzu platí dodnes. Kolenatiho názvy netopýřích druhů naproti tomu platné nejsou. Používají se však některé jím vytvořené názvy podrodů a Kolenatiho taxon *Hypsugo* pro druh *savii* byl navržen jako rodové jméno místo *Pipistrellus* nezávisle na sobě dvěma autory (Henri Menu a Ivan Horáček). Kolenatiho význam jako znalce způsobu života evropských netopýrů je nedoceněn. Stejně tak bychom ovšem mohli zvažovat dnešní hodnotu díla této osobnosti v mineralogii, botanice atd. Domnívám se, že místo úvah, v čem byl Kolenati „nej-“, je třeba se v pokoře sklonit před jeho dílem, které v našem oboru předběhlo dobu o padesát až sto let. Buďme také hrdí na to, že Kolenati, ačkoli mluvil i psal několika jazyky, byl prokazatelně Čechem.

Poděkování: Autor dodatku děkuje doc. RNDr. Edmundu Sedlákovi za vyhledání všech Kolenatiho prací v knihovně katedry a jemu a prof. RNDr. Rudolfu Rozkošnému za konzultace o dnešním významu tohoto přírodovědce.